

Početna stranica » Kategorija » Javni dijalog o akademskom obrazovanju novinara V

| Javni dijalog o akademskom obrazovanju novinara V

TIJANA VUKIĆ 9. RUJNA 2021.

MEDIJI

*Bio je to sasvim drukčiji jednoipolsatni intervju, po mnogočemu različit od prethodnih. Razgovarala sam s doajenom hrvatskog televizijskog intervjuiranja o medijima, novinarstvu i visokoškolskom obrazovanju novinara, kako bi i on rekao, ozbiljnim temama za koje se trebalo dobro pripremiti. Već je to bila – avantura jer premalo se činjenica o **Romanu Bolkoviću** može pronaći guglajući. U velebnom internetskom univerzumu ponajviše progovaraju njegovi medijski uraci, raznovrsni tekstovi na brojnim platformama i talk show emisije. Ima ponešto tekstova o njemu (i kritizerskih i povlađivačkih), posebno o emisijama koje je vodio ili ih sada vodi, nekoliko intervjua iz kojih saznajemo poneki detalj iz njegove bogate životne povijesti i privatnih odnosa, brojni portali redovito citiraju njegove angažirane i nerijetko provokativne objave na Facebooku, a iznad svega toga izdiže se autoritet biografske crtice ovjekovječene u Leksikonu radija i televizije (Galić, 2016, str. 50).*

I premda sam otprije upoznata s Bolkovićevim radom i rado pogledam njegovu emisiju, ni to, a ni sve što sam prethodno pročitala, nije me adekvatno pripremlilo za razgovor s jednim od ponajboljih televizijskih urednika i novinara, svestranim intelektualcem staroga kova, enciklopedistom koji je studirao na Sveučilištu u Zagrebu, gdje je diplomirao filozofiju, a uz to je studirao i povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu, tri godine teologiju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu te dvije godine režiju na Akademiji dramskih umjetnosti. Svoj bogat medijski put započeo je 1984., isprva na Radiju 101 i u Studentskom listu, a 1989. s grupom je prijatelja osnovao OTV, Omladinsku televiziju (kasnije Otvorena televizija i Jabuka TV), gdje je radio na mnogim radnim mjestima poput direktora programa i predsjednika nadzornog odbora. No njegov središnji posao bio je rad na talk show

emisiji „2 u 9“, koja je emitirana od 7. prosinca 1991. pa sve do prije 5 godina, otkad je Bolković u statusu vanjskog suradnika HRT-a, gdje uređuje i vodi talk show „1 na 1“.

Dalo se, dakle, naslutiti da će to biti vatromet, ali ne i da će me sredinom srpnja dočekati sva raskoš druženja u virtualnom salonu na etapi Pula – Zagreb: minuciozna erudicija, studiozna pripovjedačka elokvencija, jasni stavovi i strpljivo stečeno/izrudareno blago kognicije. Vratilo me to nakratko u sjećanja ugodna na predavanja iz svjetske književnosti, teorije jezika, stilistike itd. u popularnu sedmicu, aulu Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a potom i u kasnonoćne i ranojutarnje studentske raspre o onome važnome i onome što nije. Oplemenjeno – tako se osjećam još i danas dok pišem ovaj tekst, jer premda smo, što se teme tiče, startali iz suprotnih pozicija, bili smo dovoljno elastični da smo se u jednom trenutku čak i rukovali. Situacija u društvu i medijima je loša, ali uvijek će biti publike koju će zanimati virenje u backstage pa, u ime boljeg društva, idealnim akademskim omjerom klasičnog općeg obrazovanja, bogate novinarske prakse i odabrane ekspertize valja težiti razvoju osebnih, pismenih, educiranih i kreativnih novinarskih osobnosti koje će nastaviti razvijati svoj talent i samoinicijativno se cjeloživotno obrazovati.

Bolković je jedno od onih osamljenih lica na hrvatskoj medijskoj sceni, samozatajan u svojoj veličini, nenametljiv i skroman, kojemu bih, da imam prilike, ponudila katedru jer bi bio jedan od onih profesora koji te odrede i kojih se cijeli život sjećaš.

Studirali ste na nekoliko fakulteta i diplomirali filozofiju. Jeste li tijekom svog novinarskog puta ikad razmišljali o tome da upišete studij koji obrazuje novinare?

Odnosno, biste li, da sve ponavljate, sa sviješću i idejom da ćete jednog dana raditi u novinarstvu, upisali takav studij?

Mislim da nema štete od studija novinarstva, ali ne bih ga nikada upisao. Zapravo, moram kazati da se ne bih ni bavio novinarskim poslom kada bih sve ponavljao. Ili još drastičnije, kad bih imao dijete, učinio bih sve da ga odgovorim od toga da se bavi novinarstvom. To je moj stav o sveukupnoj fanfaronadi oko hrvatskih medija i bavljenja njima. Cijeli je niz razloga, no da se vratim na prvi. Smatram da je studiranje filozofije, povijesti umjetnosti, teologije i režije možda anakronično, ali osposobljava čovjeka da misli, da dobije plastičnu sliku sveukupnog civilizacijskog razvoja. Studirajući povijest umjetnosti imao sam prigodu dobiti uvid u ono što sam apsolvirao plastično čak i u likovnom obliku. Režija je nadošla kao iskaz moje kreativnosti i potrebe da nešto radim, no s tim sam prekinuo kad sam počeo raditi na OTV-u. Sve to skupa ne bih nikada zamijenio za studij novinarstva jer, iako ne bih išao toliko daleko da kažem da je nepotreban, smatram da se ne treba disciplinarno baviti novinarstvom. Naime, može se ponešto naučiti od kolega koji ondje predaju i imaju veliko iskustvo, ali čini mi se da je to kao učenje plivanja na suhom ili kao da vas netko uči voziti bicikl. Mislim da novinarstvo iz filozofske perspektive ima primat praktičnog jer u njemu naprosto morate *biti* da biste napredovali.

Upravo zbog toga studijski programi koji obrazuju novinare imaju i kolegije s praktičnom nastavom.

Da, ali ako, na primjer, želite biti dobar urednik, ništa vas za to ne može pripremiti. Ako želite biti dobar novinar poput upravo preminulog, **Silvija Tomaševića**, ništa vas osim studija koji daju širu perspektivu ne može obučiti da razgovarate s papom. To se, nažalost, na novinarstvu i sličnim fakultetima ne može naučiti. Ako želite imati respektabilnu novinarsku karijeru morate biti izuzetno obrazovan čovjek. I zato mislim, a ne govorim iz perspektive svojih godina, da je za novinara kudikamo bolje da završi nešto na filozofskom fakultetu, recimo filozofiju i komparativnu književnost ili slično. Od studija novinarstva ja, oprostite, ne vidim nikakve fajde. Išao bih čak tako daleko da kažem da bih djeci zabranio da se time bave.

To je radikalna stav. Zbog čega?

Zbog toga što je toliko zla, nesreće, laži, lopovluka i kriminala u Hrvatskoj, a mediji se pritom koriste kao sredstvo. Medijska djelatnost u nas nije samosvršna, tek je alibi za kojekakve egzibicionizme, afirmacije onih koji su hendikepirani i ne mogu se drugačije iskazati, *playground* staslima u hrvatskoj privatizaciji i pretvorbi na meni posve neprihvatljiv način. Da se mogu vratiti u 1989. godinu, isti bih čas otišao na studij režije u SAD i ne bih se osvrnuo. Izgradio bih novu karijeru. Mogu to detaljno obrazložiti, ali bit će neugodno. Ovo je močvara. Metaforički rečeno, to je ono što **Hocke** opisuje kada govori o močvari koja preuzima tisuće života, a nije dostojna nijednoga. To je hrvatsko društvo i mediji u njemu. Zato bih preporučio mladima da se ne bave novinarstvom. I to ne jer će im urednik reći da nešto izbace iz teksta, nego

od novinarstva više nema koristi. Danas se radi za klikove, moraju se pisati hejterski tekstovi zato što se ništa dobro ne lajka i ne klika i od toga nema novca. Danas je, uopće, aktualno pitanje smislenosti rada u konvencionalnim, *mainstream* medijima jer više nema autoriteta minulog rada kao što je to bilo u medijima 20. stoljeća. **Inoslav Bešker** jedan je od velikih ljudi hrvatskog novinarstva, kao i nažalost prerano preminuli novinar i urednik **Denis Kuljiš**. Iza njih je akumulirani rad. I mediji s druge strane akumuliraju rad, a ljudi im, nažalost, *a priori* vjeruju. Osim toga, ideološki gledano, u nekim društvenim konstelacijama vjeruje se medijskoj istini jer je neshvatljivo da bi medij mogao lagati. Dakle, televizija predrasudno prenosi istinu, ne propituje ju se. Ja nisam defetist, ali mislim da je korisnije biti dobar kirurg nego dobar novinar, mada netko i to mora raditi (smijeh).

“ *Nisam dosad imao priliku s nekim ovako ozbiljno razgovarati, ne samo o svojoj karijeri nego i o novinarstvu i svemu supripadajućem. Novinare, moje kolege, zanimaju samo moj pas shar pei i gdje kupujem*

U usporedbi s likovnim umjetnostima 20. stoljeća još nismo učinili kritički zahvat koji povijest umjetnosti jest. Naime, sve donedavno se mislilo da je galerija kao poprište izlaganja umjetnina po sebi fetišizirana. Da izlaganje svakodnevnog predmeta u galeriji – **Kožarić** se na primjer igra s time, pa **Gorgona** prije toga itd. – *eo ipso* postaje umjetnički predmet. Ne, to nije slučaj; kat iznad toga je uvid u to da galerija nije fetiš i nema nikakvu posebnu moć da nešto svakodnevno pretvara u umjetninu. Tako i televizija. Nikakav se stav ne pretvara u istinu sam po sebi, no ljudi predrasudno u to

*odijela jer je to ono što
zanimava publiku*

vjeruju. Kad netko nešto napiše na blogu ili zidu na Facebooku, ljudi to dožive kao subjektivan stav, a kad se pojavi na HRT-u, onda je to objektivna istina. Zašto? Sam medij, okvir

kadra, televizora, sugerira određeni legitimitet. No, to se sve više gubi i zbog toga mislim da će mediji biti temeljito preobraženi. Današnji fenomeni poput lažnih vijesti, alternativne istine itd. unijeli su veliki metež, ali kad i to odbacimo, naći ćemo se u medijskoj situaciji gdje će biti pitanje postojanja *mainstream* medija, odnosno načina na koji će se istina o nekom događaju ili sami događaji kreirati, hoće li to biti pod paskom strogo nadziranog, financijskog, društvenopolitičkog ili kakva drugog interesa.

Mnogi medije već danas vide takvima.

Mislim da još nisu. Točnije rečeno, postoji razlika od društva do društva.

U tom kontekstu možemo razgovarati o stranim vlasnicima hrvatskih medija.

To je veliki problem. Ponekad čak nije važan ni kapital jer ga ima napretek, već se u to ulazi da se dominira. Mislim da se u ovoj zemlji naivno odnosi prema stranom kapitalu jer on nije neutralan. Različita su iskustva iz različitih zemalja u našem susjedstvu, mislim na Zapadnu Europu. Oni to ne dopuštaju i ne poznaju. Ne mislim da se treba orbanovski zatvoriti u vlastite granice i kontrolirati medije, ali posvemašnja liberalizacija tržišta je floskula. Strani kapital bio bi adekvatan kad bi se na tržištu pojavljivali medijski i ideološki neutralni igrači i kad bi se igrale neutralne utakmice.

Ipak su, paralelno s navedenim društvenim promjenama i izazovima, studijski programi koji obrazuju novinare uspješni održati svoju tradiciju u svjetskim razmjerima.

Znam, i mnogi respektabilni ljudi napisali su mnoge respektabilne knjige. Ali navedite neko veliko hrvatsko novinarsko pero koje je došlo iz novinarstva. Ne postoji. Većina nas je, na primjer, u EPH došla iz Klasične gimnazije iz Križanićeve i sličnih gimnazija, krenuli smo iz *Studentskog lista* ili *Poleta*, odakle se izdvojila cijela generacija kojoj pripadaju **Ninoslav Pavić**, Denis Kuljiš i ostali koji su kasnije radili za politički tjednik *Danas*, magazin *Start* i slične medije. Otkad je studij novinarstva u Zagrebu započeo s radom, ne vidim da su proizvedena velika novinarska imena. Ali da se ne shvati pogrešno, nemam dobro mišljenje o novinarstvu općenito, a kamoli o studijima koji obrazuju novinare. S druge strane, ne želim osporavati nekakvu korist od tih studija, samo što će mladi ljudi koji to završe i krenu u novinstvo i novinarstvo biti razočarani ili nepripremljeni. To je kao razlika između kućnog odgoja i života. Odjednom se susretnoš s cijelim nizom problema za koje te nitko nije pripremio.

Tako je i u svakoj drugoj struci. Što onda predlažete?

Sadržaj ovoga što se sada studira može se sažeti u godinu, dvije. Mogla bi to biti ili *medium* specijalizacija ili poslijediplomski studij jer nema se što studirati četiri, pet godina, iako uopće ne savjetujem to upisivati jer čovjek u

“ *Sad je nedavno, na primjer, objavljen javni natječaj za glavnog ravnatelja HRT-a i zamislite kako bih baš ja na takvom natječaju*

jednom trenutku može odlučiti da više ne želi biti novinar i onda je bolje imati još neko znanje. To možemo usporediti s lateralnim predmetima koje sam imao tijekom studija poput pedagogije ili metodike nastave. Sve su to kripto, pseudoznanstveni predmeti. Što znači studirati novinarstvo? Novinske žanrove? Pisati ili znaš ili ne znaš, ili imaš za to nerv ili nemaš, ili znaš voditi intervju ili ne znaš.

prošao sa svojim iskustvom, znanjima – osnovao sam jedan medij, radio u svima, i svih tih godina sam bio pred očima javnosti. Svi znaju da, na primjer, nisam ništa ukrao

Što je s teorijskim dijelom?

Novinarstvo je pisanje. Nema se tu što teorijski učiti.

Smatram da novinar ipak treba dobiti neku ideju o kontekstu, počelima, povijesti novinstva i novinarstva, o tome što mediji jesu, kakve vrste postoje u organizacijskom smislu itd.

Mislím da ideju o tome što mediji jesu danas ima svatko tko ima od 12 do 14 godina i vrijeme provodi na internetu jer se u toj dobi već počinje programirati. Hajdemo govoriti iz perspektive paleografije hrvatskog novinarstva. U mojoj generaciji, na primjer, od onih koji su stasali u *Poletu*, novinama koje su tada bile dominantne, dobar je dio počeo raditi sa 16 ili 17 godina. *Polet* je bio važan ne zato što je bio zabranjen, nego jer je bio činjenica, kao i *Mladina* kasnije. Dakle, krajnje ozbiljna, socijalno angažirana politička novina. Svijest o mediju prije dolazi iz generacijske svijesti o moći i privatne potrebe za ekspresijom onoga što čovjek osjeća da ima kazati svojoj

okolini ili poopćiti. Tako sam, na primjer, jednom prigodom svojim prijateljima prepričavao svoje stavove o filmu *Nostalghia* nakon što je premijerno prikazan u Lisinskom 1983. ili 1984. **Tin Radovani**, danas direktor strategije BBC-ja, tada me pitao zbog čega ne odem na Radio 101 i to podijelim sa svima. To mi se činilo kao izvrsna ideja i tako sam počeo.

Dakle, mora postojati privatni intimni impuls da se nešto kaže, a s druge strane i društvena klima u kojoj možete jednostavno ispisati rukopis, stasati kao novinar, naučiti se novinarskim poslovima i žanrovima. Mislim da je to najbolje obaviti kroz praksu. Premda vas za to može pripremiti i novinarski fakultet, mislim da su studij književnosti i aktivno brušenje senzibiliteta za društvene i političke procese bolja priprema. Čovjek koji se bavi novinarstvom mora imati afinitet za otvaranje prozora, za ono što se zbiva izvan njegove sobe. To nisu oni koji su studirali razne studije, a ostali su cijeli život u svojim kabinetima. To su oni znatiželjni, koje zanima što se zbilo iza zavjese. Oni koji shvaćaju da su činjenice učinjene, da ih je netko učinio i da moraju poznavati ne samo tekst već i kontekst. Kad imate takav impuls, onda iz znatiželje krenete u istraživanje. To se može zvati investigativno novinarstvo ili drugačije, ali to je prije karakterna osobina svakog rasnog novinara. Evo primjera. Jednom sam pitao pokojnog **Željka Matića**, umro je od korone, a cijelo ju je vrijeme podcjenjivao, kakav sarkazam, zbog čega nakon dvadeset-trideset godina još uvijek odlazi na konferencije za novinare. Rekao je da se, kad prestane to raditi i kad ga to prestane zanimati, više neće baviti novinarstvom. Zamislite, čovjek je u jednom trenutku tjedno uređivao preko 40 emisija, a i dalje je odlazio na *press* konferencije, kako se ono kaže, stavljati „kruške pod njuške“.

Budući da ste samouk, čime vam je bilo najteže ovladati u novinarskom poslu i tko vas je u tome vodio?

Imao sam sreću da smo mi tada imali omladinska glasila– radio, novine i televiziju – i svi koji smo u njima radili bili smo vršnjaci. Nitko nas nije maltretirao i tražio od nas da se bavimo određenim temama. Dapače, postojala je prešutna atmosfera slobode u tim medijima koji su bili svojevrsni društveni ventil. Ljudi su se s vremenom osipali, generacije smjenjivale, redakcije se rekonfigurirale nakon pojedinih zabrana rada. No mogao sam ispisati i jesam ispisao na stotine kartica teksta likovne i filmske kritike u *Studentskom listu*. Ne bih mogao kazati da sam imao uzore. Naravno, postojali su novinari koje sam volio čitati. Puno sam radio, svaki sam dan na radiju pisao filmsku kritiku, plus u *Studentskom listu* i drugim medijima, što je bilo tridesetak kritika mjesečno. Danas je to nezamislivo prije svega jer filmske kritike u pravom smislu nema, a u pojedinim medijima nema čak ni redakcija kulture. Velik dio posla sam, kao i svi u mojoj generaciji, obavio samostalno.

“ *Mate Arlović je fenomenalno nastupao i bio izuzetno konstruktivan, jezgrovit i sadržajan. Mnogo je, nažalost, još takvih*

Naravno, bili su tu urednici, i ja sam bio urednik kulture. Ali to su bili fer, tolerantni razgovori koji su se obično ticali tekstova koji su bili benigni, nisu imali ovaj današnji poriv da se nekoga naruži, ocrni, da se nekome skine glava. Iz one sam generacije kojoj je bio najveći uspjeh da intervjuira nekog tko je dobio Nobelovu nagradu za književnost ili *Bookera*, ili da dobije veći

*ljudi, naizgled
neatraktivnih političara
poput njega, prošlo
ispod radara za koje
sam tek naknadno
shvatio da misle kat-dva
više*

prostor, minutažu za neku temu. Neki moji kolege su, međutim, imali priliku raditi i u ozbiljnijim redakcijama gdje je između njih i urednika postojala razlika u godinama. To su, na primjer, Denis Kuljiš, koji je izmislio pola hrvatskih novina, Ninoslav Pavić, koji zna sve o novinarstvu i novinstvu, kasnije i **Marko Grčić, Tanja Torbarina, Mate Bašić** i drugi. Uglavnom, svi su ti ljudi nevjerovatno pismeni i savršeno su poznavali scenu pa

su i mladi ljudi koji su kasnije dolazili u njihove redakcije imali od koga učiti. A ja sam naprosto imao tu neku čudnu putanju, radio sam sam i vrlo brzo sam, gdje god sam bio, postajao vlastiti šef. Kod mene se iskustvo akumuliralo na drugačiji način.

Možemo li s tim vašim iskustvima u omladinskim medijima usporediti iskustva današnjih studenata koji u novinarstvo kreću radeći u studentskim medijima?

Nikako. Dio mog iskustva koji se odnosi na rad u *Studentskom listu* mogao bi se tako okarakterizirati i ako i današnji studenti mogu na taj način i u toj mjeri raditi, to je onda dobro. No već se razlikujemo u tome što smo bili u lošoj financijskoj situaciji, koliko god dobivali dotacije, i za razliku od današnjih studentskih medija bili smo kao i svaki drugi medij na tržištu, na kiosku, jer smo imali *real thing*, pravu novinu, pravi radio i pravu televiziju. Jedno je raditi u studentskim novinama i imati nekoliko stotina prijatelja, studenata i članova obitelji koji vas prate i gledaju, a drugo je imati **Ivana Zvonimira Čička** u studiju kao gosta prve emisije 1991., koji u prosincu, na početku

rata, traži **Tuđmanovu** ostavku, ili nekoliko dana kasnije ugostiti dvanaest zapovjednika Vukovara. Tada se sva težina političkog trenutka i bavljenja novinarstvom sručila na moja nejak a leđa, odnosno ja sam krenuo za tim, a pojma nisam imao da će to imati takav odjek. Nisam bio, kao studenti danas, u eksperimentalnoj situaciji u kojoj sam sazrijevao. Nije bilo novca sa strane, pogotovo s televizijom, bila je to 1989., sve se raspadalo i sami smo se morali snalaziti za dozvole, pravne zavrslame, status, financije. Mi smo naučili izgraditi medij u svakom segmentu. Mislim da danas mladi ljudi nemaju tu mogućnost i šansu. Vi sa studentskim medijem ne možete konkurirati jednom RTL-u ili Novoj TV. Možda jedino tako da odlučite napraviti pravu televizijsku kuću, za što opet treba kapitala za prvi period u kojemu ćete krenuti krajnje kritički da privučete stanovitu pažnju, no onda se otvara i pitanje reklama jer danas ne vidim nijedan lokalni mediji koji može živjeti bez reklama, bez potpore lokalnih sredina.

Vi ste, dakle, iz priloga u prilog, iz teksta u tekst, vježbali novinarstvo. Imali ste, kažete, i uzore.

Da. Imao sam uzore, ali sam isto tako imao i sreću da sam živio u šarolikom i bogatom društvenom kontekstu. Tada je izlazio cijeli niz revija posvećenih filmu u kojima sam mogao čitati prezentne autore koji su pisali ne samo na podneblju bivše SFRJ već i dalje. Naime, tada su se počesto tekstovi najboljih svjetskih kritičara filma prevodili pa ste mogli pročitati relevantne tekstove o nekom filmu. U tom trenutku pisali su **Štefančić, Zubčić, Dolar** itd. Bio je to drugačiji milje i drugačije ste se odmjeravali. Znalo se dogoditi da vas čitanje nekog teksta o filmu ponuka da se zapitate kako to što je netko drugi opazio niste vidjeli pa odete ponovno pogledati film. Da, tada se

raslo na drugačiji način. Danas ne znam čita li itko igdje išta o filmu, a drugačije su i okolnosti u kojima današnji klinci žive. Kad je dobio Jeruzalemsku nagradu, ima tome već četrdesetak godina, **Kundera** je gotovo proročki rekao da će sve veća dostupnost znanja prouzrokovati stanovitu glupost, jer kad preuzimate gotovo znanje, onda ne mislite.

Da, mladi sve manje čitaju, sve manje razmišljaju. Nedostaje im istraživačkog poriva vođenog znatiželjom jer im je sve dano na pladnju i nemaju potrebe otkrivati.

Upravo tako, klinci preuzmu tri-četiri stava s interneta, što im služi umjesto mišljenja, i to referiraju svojim frendovima. Ne mogu se nadmetati jer više nema takvih socijalnih situacija. Naša se generacija znala naći u Kavkazu netom nakon Kinoteke i cijele noći diskutirati o nekom filmu. Drugačije smo stasali u formativnim godinama. Njima nedostaje taj platonističko-dijaloški moment jer kad ste s nekim u dijalogu, ne samo da ste u situaciji da saznate nešto što niste sami uvidjeli, nego i sami sebe dovodite do pojma o onome što je možda bilo viđeno, ali ne i osviješteno. Tako da sam s jedne strane imao veliku slobodu, a s druge i mogućnost da se formiram pod utjecajem onog najboljeg što je svijet tada u kulturi nudio.

“ *Uvijek će biti onih koji traže intelektualne poticaje. Upravo s tom premisom i idem u svoje emisije. To je jazz, muzika za muzičare. Ne može svatko čuti o čemu se radi jer nema uho za to*

Novinaru je primarno čitati, pratiti što i kako rade njegovi kolege.

To je presudno, morate stalno raditi, biti u materiji. Ako ste, na primjer, likovni kritičar, morate odlaziti u ateljee i upoznavati ljude, znati koji je to moment kad netko stane kad slika i što je njegov likovni problem, ući u logiku prosedea, jer nije važno samo znati aktere, treba znati i procese i odnose. U političkom novinarstvu, kojim se bavim, jednako sam rastao 1991., kada sam otkrivao slojeve i slojeve hrvatske političke povijesti kojih isprva nisam bio svjestan, kao i nakon toga. Postupno dođete do toga da sve više odustajete od interpretacije jer nemate publiku. Osim erozije pažnje, tu je i erozija znanja. Publika ne zna ništa o tome što se zbivalo 1960-ih i 1970-ih godina, tko je bio u kakvom odnosu. Misli se da su se sukobi u 1990-ima dogodili niotkuda, a to je trajan proces i što ga bolje i detaljnije poznajete, više razumijete sadašnjicu.

Obavljali ste, dakle, razne medijske poslove – novinarske, uredničke i vlasničke– i u tom smislu uvijek ste se nalazili u poziciji da naučite nešto novo. Je li svaka nova stepenica u profesionalnom razvoju tražila dodatne edukacije? Ako jest, gdje ste ih stjecali? Jesu li te inicijative poticali poslodavci, redakcije s kojima ste surađivali ili ste to činili sami?

Ne, nikada. Radio sam toliko mnogo za ozbiljnu emisiju da nit' sam imao vremena nit' je itko postavljao pitanje tako nečeg. Bile su to prevažne teme da bi ljudi gledali držim li ruke ovako ili onako. Kad radite emisiju sa Zdravkom Tomcem koji je dao ostavku, o čemu središnji dnevnik šuti, a vi ga sat vremena nakon ostavke imate dva sata u studiju, a uz to još i publiku bez ikakve cenzure ili odgode, onda je to vrlo opasna stvar. Onda i Tuđman gleda vašu emisiju. Ne kažem da je irelevantno kako ja stojim,

držim se i govorim li dijalektom, ali manje je važno jer je to jedinstven trenutak u povijesti.

Mnogi me nagovaraju da pregledam te emisije, transkribiram i napišem knjigu, jer su, kažu, razgovori dobri, veliki i značajni. Možda to i napravim u starosti, ali mislim da to čak i neće biti nešto značajno. Puno je značajnije ono što sam otkrio iza toga. Možda se varam, ali u novinarstvu je uvijek pitanje trenutka i društvenog konteksta. Tada su te emisije nešto pokretale, demokratizirale društvo, policiji davale do znanja da postoji neki kontrolni moment, a s druge strane, tad politika nije bila nepametna. Tuđman je došao kod mene, a ne na HRT završiti kampanju. Pritom se nikad prije nismo službeno sreli, čak mu nisam uputio ni pismeni poziv. Nazvao sam i pitao hoće li doći, kao i svakog drugog kandidata za predsjednika te 1992., i on je pristao. Nikad ga prije toga nisam vidio, a nisam ga puno sretao ni poslije. Kad predsjednik države svoju kampanju završi kod vas na osnovu vašeg autoriteta, a ne na državnoj televiziji, onda je manje važno jesu li pozadina u studiju *ad hoc* sklepane zastave ili nešto drugo.

“ *Morate znati da sam Hrvatsku zadužio inaugurirajući novinarsku formu koja prije mene nije postojala. Prije mene*

Ne znam što bi me tko mogao naučiti, a ne vjerujem ni da bih ja druge mogao naučiti. Naravno da bih, ali vidite da sam ne resigniran, nego da govorim *cum grano salis*. Jednom sam pokojnom **Pukaniću** rekao da želim pisati za njegov list, znao je da uvijek iznova volim raditi za nove medije, a i sva su mi vrata nasreću bila otvorena, a on me značajno pogledao znajući

*nitko nije radio phone-in
program u povijesti
hrvatskih televizija*

da bih u svojim priložima išao jako duboko i pitao: „A kaj buš ti to pisal?“. Razumjeli smo se – znali smo toliko toga što se događalo iza scene da to nije imalo smisla objavljivati. Zato često govorim da postoje istine koje su neprihvatljive

i istine koje su neshvatljive. I to je ono što me inhibira da napišem knjigu o godinama iza nas. No bio bi to ozbiljniji iskorak, a knjiga čak ne bi trebala biti peterotomna jer bi se, na temelju svih razgovora, ticala same srži. Kao ljudske drame, i povijest je nepriopćiva. Neke su istine nepriopćive i nepoopćive. To bi izgledalo gotovo kao fikcija. Sad ispada da ste me pitali jedno, a ja odgovaram drugo. Ne, nisam išao na seminare jer sam mnogo radio, a srž novinarstva je sadržaj.

Slažem se, ali i njega treba znati oblikovati.

Da. Pri tome morate znati da sam Hrvatsku zadužio inaugurirajući novinarsku formu koja prije mene nije postojala. Prije mene nitko nije radio *phone-in* program u povijesti hrvatskih televizija. Naravno, i na Radiju 101 smo to radili, potom i na Plavom 9, ali na televiziji koja je daleko sugestivniji medij – ne. Dakle, otvorio sam hrvatski eter. Stavio sam jedan mikrofonski ovdje, drugi za sugovornika lijevo do sebe, i otvorio telefone bez cenzure. Publika je nazivala i bez ikakve zadržke razgovarala s nama. To je, dakle, bila novinarska forma koja na tlu SFRJ-a prije nije postojala, nitko do tada na ovom području nije omogućio razgovor s građanima, s publikom u televizijskoj emisiji uživo. Dakle, oni koji su nastupili u mojoj emisiji bili su kao ljudi renesanse u Il Gesùu. Stvari su se počele rasvijetljivati. I u tom smislu, nije me imao tko što naučiti, nitko prije mene to nije radio.

Pitajući za dodatne edukacije imala sam na umu i činjenicu da su mediji tijekom tog vremena konvergirali.

Toga sam u potpunosti svjestan. Mnogo sam godina pisao za blog *Vaseljena* koji je, također, bio silno utjecajan i preko granica ove zemlje, i za koji je, osim mene, pisalo mnogo hrvatskih književnika, čak se i jedan ministar kulture pod pseudonimom tako zabavljao. U tom smislu, multimedijalnost sam prakticirao, ne samo da sam je svjestan. No teorijski gledano, neki fenomeni su prenapuhani pa tako i multimedijalnost. Na kraju opet morate pogledati emisiju od petnaest minuta ili pola sata, pročitati tekst i, pogotovo ako je nešto ozbiljnije, dati si truda ili pročitati pedeset tekstova o nekoj temi ako je takva digniteta da trebate saznati o čemu je riječ pa se *de facto* sve to opet svodi na isto. Ono što ste i sami rekli – puno čitati. Presudno je konstantno raditi i stalno biti u toku.

Koje biste novinarske kompetencije, dakle, izdvojili kao najvažnije?

Novinar najprije mora biti izuzetno pismen, a današnji su hrvatski novinari i oni koji su u novinarstvu nepismeni. Da barem svaki zarez bude na svom mjestu, posebno *ije* i *je* kad tekst izdiktira, ako ga već ne piše sam. Što si radio do kraja gimnazije ako to nisi naučio? Novinar najprije treba biti elementarno pismen jer komunicira nešto javnosti, priopćuje, pa je to pretpostavka, ne mislim pritom samo u svojstvu pravopisa i gramatike, nego u najširem smislu. Drugo, isti taj naraštaj ne čita, to je ono čega smo se prije dotaknuli. To što oni govore nekoliko jezika je dobro; i **Solar** je podržavao višejezično znanje, ali je isto tako tvrdio da se misliti uči na vlastitome. Misliti se uči čitajući. Kako je **Kant** rekao, čitanje bez mišljenja je beskorisno, mišljenje bez čitanja

je opasno. A misliti da si najpametniji na svijetu, a ne obrazovati se, prilično je opasna stvar. Novinar mora biti obrazovan, mora imati temeljno obrazovanje u smislu onog starog općeg gimnazijskog programa i obrazovanja opće kulture. Pritom ne mislim da mora nužno znati grčki i latinski, ali morao bi kroz tih dvadesetak godina ipak pročitati Ilijadu i Odiseju i ostalih petstotinjak fundamentalnih knjiga.

Nadalje, to mora biti educirana osoba s afinitetom za nešto posebno, mora se formirati kao ekspert. Ja sam, na primjer, često razgovarao o kazalištu, ali čak ni po Facebooku ne pišem kazališne kritike. Ne zato što o kazalištu ne bih znao, dapače, zbog studija filozofije i režije mnogo toga znam o hrvatskom glumištu i glumcima, već naprosto jer nisam stručnjak za kazalište. To je važno da biste znali u kojim izvorima pronaći informaciju ili znanja kojima želite ovladati, a koja su vam neophodna da možete dobro poznavati temu, i da ne brljate, da se ne dovedete u neugodnu situaciju i pitate pitanja na koja sami ne znate odgovor.

Mnogi, poput vas, zagovaraju važnost općeg novinarskog znanja, ali u kontekstu toga da se novinar u svome poslu najčešće bavi raznim temama.

Mislim da teza da je novinar univerzalna sveznalica više ne vrijedi. O tome govori ona starodrevna o filozofima. Jedan veli, išao sam svugdje po svijetu, ljudi su se žalili na nedostatak zdravlja, novca, sreće, ljubavi, ovoga, onoga, ali nitko se nije žalio na nedostatak pameti (smijeh). Tako i ovo. Danas

“ *Ne znam što bi me tko mogao naučiti, a ne vjerujem ni da bih ja druge mogao naučiti. Naravno da bih, ali*

svi o svemu sve znaju, pa tako i novinari. Ali, manje-više, ljudi vrlo brzo shvate što je impresionizam, a što realizam. Ne idem tu u krajnost pa da kažem da stvar treba prepustiti samo struci, ne. Obrazovan se čovjek može razumjeti u štošta, ali kad na primjer pišem tekst u kojem citiram nešto iz teologije, mada sam i sam to studirao, nazovem prijateljicu koja je profesorica teologije i pitam je čak i za detalje koji možda nisu važni, jer ona to zna bolje od mene. Ono što bih prvo napravio jest vratio lektore i redaktore u redakcije, ali razumijem da su redakcije na izdisaju pa nemaju novca za to.

*vidite da sam ne
rezniran, nego da
govorim cum grano
salis*

I fonetičare.

Točno. Gdje je jedna današnja najbolja spikerica u usporedbi s **Ksenijom Urličić**, **Gordanom Bonetti** i drugima?

Zagovarate bogatu opću kulturu i ekspertizu i tu razmišljamo slično. No ima onih koji smatraju da u novinarstvu trebaju raditi samo diplomirani novinari. Budući da niste diplomirani novinar, a bavite se tako dugo tim poslom, jeste li ikada doživjeli osudu bilo koje vrste?

Ne, nikada. Kako sam dugo studirao, znalo mi se prebacivati da nisam diplomirao, da sam kasno završio fakultet itd. To, međutim, nisu bili ljudi koji bi me time diskvalificirali u ozbiljnoj raspravi, već su to kao argument upotrebljavali oni koji nisu imali što drugo reći. Nikada takvo što nisam doživio od diplomiranih novinara jer je u

mojoj generaciji i previše onih koji ili nisu diplomirali ili su kasno diplomirali da bi mi ozbiljno uputili takav prigovor.

Kako onda gledate na činjenicu da se u nekim strukama uopće ne može zaposliti ako nemate pripadajuću visokoškolsku kvalifikaciju.

Ja sam apsolutno za akademsko obrazovanje. Dok sam bio na OTV-u, dolazili su mi mladi ljudi koji su bili pri kraju faksa ili su magistrirali. Uvijek sam im savjetovao da najprije diplomiraju ili doktoriraju pa se onda više posvete poslu na televiziji. Nasreću, mlađa generacija shvaća da mora imati znanje i diplome pa upisuje sve što ste rekli – dodatne studije, tečajeve i edukacije, zbog čega s onima boljima i nema problema.

Kako onda tumačite činjenicu da se neke struke snažnije bore za sebe? Na primjer, ne možete samo tako ući u arhitektonsku struku. To je kao da ja koja sam diplomirala kroatistiku odjednom shvatim da bih voljela preoblikovati arhitekturu nekog pulskog trga. Tko će mi to dopustiti? S druge strane, bez problema ću doći u redakciju novina i već sutra imati objavljen prilog o tom istom trgu.

Tako biste diskvalificirali **Krležu**. To je jako zeznuto. Da se razumijemo, svakako mislim da najprije treba završiti fakultet. Mediji gutaju nevjerojatno puno vremena i uvijek nanovo stvaraju doživljaj da se nalazite u vremenskom tjesnacu jer se uvijek radi o nečemu vrlo važnome, što je zanimljiv privid, i onda vas taj vrtlog odvuče od studija pa lako izgubite, propustite jednu godinu, dvije, tri, i onda je gotovo.

Mene zanima zbog čega medijska industrija to dopušta?

Ne dopušta. Vi ne možete biti na HTV-u, na primjer, ako nemate akademsku spremu.

Da, ali ako nemate novinarsku možete.

Možda bi jedino oni koji predaju na studijima koji obrazuju novinare to branili do posljednje kapi tinte, ali budimo realni, nisu ti studiji jamstvo da ćete biti dobar novinar.

Što jest?

Talent. Onaj tko je sjedio na kamen-studencu i čitao, tko je rezbario i brusio talent kao **Meštrović** i **Tesla**, iako to su, naravno, presedani. Ne zagovaram samoukost, ali, na kraju, veliki novinari nisu stasali ni pod kakvom edukacijom, oni su, bez obzira na to jesu li završili fakultet ili ne, samouki, kao što na primjer profesora i novinara Inu Beškera nitko nije tjerao da tako dobro nauči latinski da na njemu može razgovarati.

Ne čini li vam se da na taj način novinarska struka samu sebe potkopava?

Ne. Pa nisu svi **Larry King**. On je imao desetak ljudi, *gostwritera*, koji su mu pisali pitanja postavljena na displej iznad kamere, tako da gledatelji ne vide, a on može postaviti bilo koje potpitanje ovisno o tome kako razgovor teče. Vratimo se na temu. Naravno da se može osmisliti kvalitetan sadržaj novinarskog studija. Idemo napraviti kompromis između vaše teme i mog radikalnog stava. Ovdašnje studije bih rekoncepirao i ono što je *septem artes liberales* postavio kao središte kurikula, a ostalo bi bili praktikumi jer bi studenti najviše vremena provodili stažirajući u novinama, na radijima i televizijama, prema afinitetu. Dao bih im široku opću kulturu,

morali bi pet godina naprosto čitati, čitati i čitati, čak bih ostavio neke aktualne kolegije i seminare, no, šušvarovski, odmah bi trebali na praksu u medije.

Imaju je i danas.

Volio bih da se napravi ugovor s velikim kućama i da u 2 ili 3 mjeseca prođu HRT, RTL, Novu TV i sve druge medije, da vide razliku između javnih i komercijalnih, lokalnih i nacionalnih. Medijski proces upoznaje se iznutra. Kladam se da na pitanje što radi urednik deska 90 posto novinara ne bi znalo odgovor.

Novinara ili studenata?

I novinara i studenata. Toliko je važnih poslova u novinarstvu i medijima o kojima se vrlo malo zna. Tin Radovani je prije nekoliko mjeseci kompletnoj hrvatskoj novinskoj sceni u jednoj polemici objašnjavao što je posao redaktora, a što urednika. Zapravo im je objasnio da ne znaju tko bi trebao pisati naslove i podnaslove, a što radi urednik. To su znali ljudi starog kova, mlađi ne. Grčić je bio izvrstan redaktor u EPH-u, osmišljavao je naslove i podnaslove, premda je, naravno, radio mnogo drugih poslova, a Kuljiš izvrstan urednik, vodio je svoje novinare od teksta do teksta u odabiru teme, u odlukama treba li s nekom temom nastaviti ili od nje odustati, davao im je podršku jer biti urednik ne znači samo pročitati tekst, odobriti ga i proslijediti lektoru. Premda se to može i teorijski opisati, najbolje se uči u praksi, mora se vidjeti i iskusiti.

Praksa započinje tako da se novinarima početnicima na ulazu u redakciju najčešće dodjeljuju mentori – dugogodišnji novinari. Rekli ste da imate i takvo iskustvo. Kako je to izgledalo?

Mnogima sam bio mentor. To je vrlo jednostavno, točno znam što im trebam reći na početku, ovisno o tome čime se bave, pred kamerom ili iza kamere. I kako sam oduvijek imao priličnu slobodu, mogao sam i griješiti, a ostati u poslu pa to dopuštam i njima i objašnjavam im na lagodan način. Kad sam bio suvlasnik televizije, trebao sam birati ljude pa imam i oko za onoga tko je dobar u ekspresiji za televizijski medij. To nije moja arbitrarna procjena, već kao kad je jedan američki kolega rekao da već nakon nekoliko sekundi može vidjeti nijanse i procijeniti tko komunicira s kamerom, tko se komotno osjeća pred njom, a kome je nelagodno. Postoji, naime, dio onih koji mogu biti sjajni novinari, ali naprosto nemaju to svojstvo, osobinu ili vrlinu da budu pred kamerom.

Što očekujete od onih koje mentorirate?

Mogao bih idealistički odgovoriti na to pitanje— očekujem da što dulje ostanu neiskvareni. Da imaju komociju raditi što hoće jer ih ovaj život i ove okolnosti sve mlađe tjeraju na kompromise, na pitanja o smislu toga što rade, na traženje sigurnijeg zaposlenja. Nije to samo prekarna situacija, novinarstvo je iz raznih aspekata nestabilno. Kad je nedavno umro Silvije Tomašević, **Miroslav Galić** je u svom govoru u više navrata ponovio da je to bio novinar koji je preživio sve sustave, gotovo nesvjestan toga što je govorio. Zašto to isticati? Kakve to veze ima? Ima. I ovdje i vani, bez obzira na to radite li na istoku ili na zapadu. Novinari su konstantno izloženi pritisku politike, komercijalnosti, dominantnog mentaliteta i atmosfere, mikroklimi ili usmjerenja određenog medija. To je posebna društvena igra u kojoj imaš sreće ako uspiješ što dulje ostati neokrnjen, a ako netko usput uspije izgraditi ime i veliku karijeru, to je rijetka sreća.

Vi ste to uspjeli...

Jesam, nije da se hvalim, ali ja sam presedan. Od 1991., kad sam postavio emisiju, trajem u hrvatskom eteru do dan-danas, a uskoro ću navršiti 59 godina. Malo je onih koji su toliko o(p)stali, ali naravno da sam to platio svojim „tlakovima“.

Što novinara zapravo čini poznatim – profesionalizam, kompetencije ili brendiranje?

Stjecaj okolnosti također je važan, moment **Kairosa**, sretnog trenutka u mikrosmislu za karijeru. U tranzicijskom vremenu napravio sam nešto prvi i to nije trebalo reklamirati. Tog petka je bila emisija s Čičkom, a u srijedu je prva reakcija na moju prvu emisiju bila duplerica u *Globusu* s naslovom – “Je li Romano Bolković budući direktor HRT-a?” Kao što vidite – nisam, 30 godina poslije (smijeh). Neki ljudi pak moraju graditi karijeru korak po korak. Zависи od sudbine do sudbine. Sabiranje društvenog autoriteta može trajati desetljećima. Tanja Torbarina bila je sjajna novinarka i prije no što je postala *The Torbarina*, ali uspjela je tek kad se izborila da može pisati svojim jezikom, a ne kako se očekuje. S uvođenjem svojeg slobodnog stila pisanja započela je prije 1990-ih, dok je radila za *Danas*, i postepeno je stvorila vlastiti idiom. Dakle, hoćeš li neku formu inaugurirati nekad je i pitanje stila. Imao sam sreće da sam, osim uvođenja *phone-in* programa, i sadržajno pomicao granice jer su mi u emisiju dolazili protagonisti hrvatske politike, a sve zajedno bio je – smeč.

Svakako, novinar treba razvijati svoj stil, poput književnika i drugih umjetnika, i donijeti novost struci.

Kao i u svemu, morate napraviti neki pomak, kao ja tada. I odjednom imate novu formu na televiziji gdje se vidi lik nekog Šarinića koji izgovara rečenicu: „Čujte, Romano, evo došao sam, ali osjećam se kao na zubarskoj stolici“. Naravno da je to meni tada imponiralo, ali nisam ja bio važan. Mogućnost da se jave u emisiju i razgovaraju s gostom tadašnji su gledatelj ovako percipirali – prvo je pitanje doticaja, oni koji odlučuju o našim svakodnevnim životima su ovdje, na raspolaganju; drugo, mogli ste postaviti bilo koje pitanje pa i ono o kojemu ovisi vaš život; treće, bila je to emisija na razini, u cijeloj mojoj karijeri nitko nije opsovao u eter, a cenzure nije bilo. Bilo je kritike, ali onda bih se ja svađao s gledateljima, po tome sam bio poznat (smijeh).

Dakle, kreativnost je definitivno ono što krasi dobrog novinara.

Naravno, to je ono presudno, da ste malo zaigrani, da imate karakter, *personality* je tu presudan, jer ako niste osobnost sve to pada u vodu. Morate na neki način dominirati, zauzeti medijski, javni prostor.

Tako je, to je upravo ono na čemu smatram da bi trebao biti naglasak studija koji obrazuju novinare – stvaranju novinarskih osobnosti/ličnosti, odnosno procesu stvaranja drugačijih, koji se po nečemu ističu i na čemu će graditi karijeru (Vukić, 2017).

Pretpostavka je jasna i meni i vama. Dati im dovoljno slobode i povjerenja, što je danas, uz ovaj komercijalni pritisak, ako već nije politički, iznimno teško čak i ako imate najbolju volju i ako ste najpermissivnija osoba. Socijalistički je pogled na medije u usporedbi sa suvremenim gotovo romantičan. Danas zagrebačka publika ne zna

nabrojati dvije-tri partije u parlamentu Bosne i Hercegovine. A nekad ste, na primjer, imali **Dana Roška**, vanjskopolitičkog komentatora, mada ideološki posredovanog, koji je donosio priče o Siriji, Iranu, Iraku i to je bilo prezentno. Ne kažem da je svijet bio jednostavniji, ali imali ste prisutnost tog svijeta u svojoj sobi posredstvom medija. Često se na tu temu zezam u svojim tekstovima jer danas kao da se ništa ne zbiva nigdje drugdje nego u Zagrebu, Beogradu i Dubaiju. Zagreb je centar svemira, o Beogradu čitamo jer moramo znati koja je cajka tamo otputovala, a što se Dubaija tiče, važno je tko se ondje sunča (smijeh). Kad ste zadnji put čitali reportažu iz Ljubljane ili, ne daj bože, da se nešto zbilo u Beču? Kad nemate kvalitetne medije, kreirate i publiku čije znanje erodira. Manje educirana publika manje je zahtjevna.

Specijalizirali ste se u dijaloškoj novinarskoj formi – intervjuu. Većina misli da ga je jednostavno pripremiti i voditi. To zapravo zahtijeva veliki angažman i dugotrajnu i kvalitetnu pripremu, pogotovo televizijsko intervjuiranje, zar ne?

Nije rijedak slučaj da baš profesori s novinarstva ili političkih znanosti uzmu moj scenarij, čak je i jedan dugogodišnji prevoditelj s HRT-a uzeo moju pripremu jer nikad nije vidio nešto takvo. Scenarij za moju emisiju je na 7-8 stranica, a jedno pitanje zna biti i trećinu stranice. Naravno da ne pitam samo pitanja radi, a znam biti razgovorljiviji nego moje kolege. Pitanje pišem kao izvod, u svakom trenutku iz njega mogu derivirati još dva-tri i svakim pokušavam objasniti logiku same stvari koju propitujem. Osim toga, intervju nije zbroj pitanja, nego logična cjelina, sva pitanja moraju nekamo ići. Uvijek imam barem dvije teme jer se u sat vremena više ne stigne.

Pitate za sebe ili za publiku?

Sve više pitam ne za sebe, nego u ime same stvari. Znam da publika neke dijelove ne može pratiti.

Da, mnogi vaši intervjui suviše su studiozni za opću publiku, čini mi se.

Mnogi mi govore da je ovo što radim kako kažete komorno, treći program, u odnosu na pop, ali to nije samo stvar moje dugogodišnje karijere i iskustva, nego sazrijevanje. To što radim je ozbiljno i važno, a ja ne moram biti zvijezda svoje emisije jer to nije šou. Stalno prekidati i diskontinuirati da bi se ispalo frajerom, ne aludiram pritom na **Bagu** ili nekog drugog, imati pozu *hard-talka*, to može svatko. Možete visiti u kuloarima da biste ispali Džek ili biti razredni klaun koji autoritet nastavnika diskreditira dobacivanjem, prekidanjem. Mnogi zamjenjuju *hard-talk* bezobraštinom, a bilo bi zanimljivo istog tog trenutka njih postaviti s druge strane i pitati ih ista pitanja. Meni je stalo do same stvari i do toga da se o njoj nešto kaže. Čak je pitanje je li i to uopće više potrebno ili da pustimo samo sapunice (smijeh).

Uvijek će biti onih koji traže intelektualne poticaje.

Upravo s tom premisom i idem u svoje emisije. To je *jazz*, muzika za muzičare. Ne može svatko čuti o čemu se radi jer nema uho za to. Kao kad vam doktor kaže dijagnozu— možete ići po drugo mišljenje, ali nećete polemizirati ako baš i vi niste doktor. Mene ljuti što ljudi ne znaju koliko ne znaju zbog medija koji su takvi kakvi jesu. Još i razumijem da vole razgovarati o svemu i svačemu, ali ne vole slušati. Misle da uvijek nakon što nešto čuju moraju nešto i reći. Ne, stani i slušaj! Jednom prilikom sam se svađao s američkim veleposlanikom **Montgomeryjem** i uporno mu oponirao kad me njegova supruga **Lynne** zaustavila i rekla neka slušam. Tih sam noći

razmišljao o tome i preznojavao se misleći kako sam loše reagirao, jer ako ti američki ambasador kaže tko će doći na vlast, valjda zna zašto ti to govori. Tako sam, postupno, i ja sazrijevao.

No kad bih sad na televiziji tri sata tumačio zadnjih trideset godina hrvatske povijesti, ili bi me netko od hrvatskih dragovoljaca dao ubiti, čak me možda i ne bi zatvorili nego bi rekli, evo, i ovaj je otišao „na kvasinu“. Premda, već sam napisao nekoliko takvih tekstova u *mainstream* medijima. Pisao sam o dogovornom ratu i pravom karakteru Oluje, o tome kako je Tuđman putovao u inozemstvo u drugoj polovici 1970-ih. Nije samo kuriozitet da govorim nešto što je on tada prešućivao. Ne, riječ je o legendi, o mitologiji hrvatske stvarnosti, jer se povijest temelji na činjenici da je Tuđman dobio putovnicu 1980-ih kada je drugi nisu mogli dobiti pa je išao van i postao protagonist. Nije. Samo što bi bilo jako teško objasniti tko ga je poslao i što je on radio sa službama koje su ga propustile preko granice kad je godinu-dvije nakon puštanja iz zatvora već putovao za Stockholm gdje ga 1977. u parlamentu prima **Carl Bildt**. Nešto je kasnije o tome i sam pisao u svojim memoarima. Objavio sam u *Večernjem listu* veliki tekst o tome, no na njega nitko od tih velikih povjesničara nije reagirao, nitko nikada. To su vam te neprihvaćene ili neshvaćene istine, a neke se ne načinju jer bi se morala redefinirati cjelokupna povijest, a službena verzija glasi drugačije (smijeh).

Da zaključimo, osim što treba postavljati prava pitanja, novinar treba biti i dobar slušač.

Mora slušati, da. Ja bih, na primjer, najradije slušao **Matu Arlovića** jer je tako fino izvodio ekspertizu, čak i kad je imao određen ideološki jednosmjerni stav, znajući da ga slušam i postavljam prava pitanja. Užitak mi je bio razgovarati s ljudima koji nešto poznaju i slušati ih, ma koliko to nekima djelovalo suhoparno. Možda vas je to začudilo jer Arlović izgleda pospano, diže ruku i na glasu je samo kao onaj na ljevici koji za razliku od **Vladimira Šeksa** na desnici zna poslovnik, ali ne. On je fenomenalno nastupao i bio izuzetno konstruktivan, jezgrovit i sadržajan. Mnogo je, nažalost, još takvih ljudi, naizgled neatraktivnih političara poput njega, prošlo ispod radara za koje sam tek naknadno shvatio da misle kat-dva više, a nisu u središtu pozornosti jer ne naliježu na senzibilitet, nema odjeka, rezonance. Hrvatsku publiku, puk, vrlo je jednostavno zadovoljiti, a to se najbolje vidi po pitanjima koja sam postavljao.

Uvijek se stvar dijeli na crvene i crne. Pa pogledajte sad scenu. Stvorili su, izgenerirali, a sad demontiraju, ovaj parapolitički društveni projekt *Domovinski pokret*, koji je poslužio da demontira nešto drugo, ali i kao neuspjeli pokušaj ekonomskog interesa da se iznude neke stvari od **Plenkovića**. Što je to? To su crni 2 : 0, iako je sve laž. Iz sasvim drugog legla krenuo je prvotni impuls, a slijeva opet imate *Možemo!*. Sad je to samo *next generation*. Do jučer su to bili Jasenovac i Bleiburg, sad će to biti **Katarina Peović** i **Škoro** ili tko već umjesto njega, ili će se nešto drugo kreirati. Ovdje se stalno vrti jedna te ista priča, dijalektika crvenog i crnog kao na ruletu i samoproizvođenje potrebe jednih za drugima perpetuirati vlast. Nema tu građanske politike, građanskih političkih ideala poput socijaldemokracije ili konzervativizma. Mada je i pitanje, u svjetskoj povijesnoj perspektivi, koliko su ti ideali uopće više suvremeni i koliko su danas više uopće u igri.

S obzirom na vaše svekoliko višegodišnje iskustvo rada u medijima vjerujem da surađujete s visokoškolskim institucijama koje obrazuju novinare. Držite li predavanja? Odlazite li na okrugle stolove, tribine i slične aktivnosti? Razgovarate li sa studentima? Koliko svoje znanje imate priliku prenositi drugima?

Nimalo. Vi ste prva ozbiljna osoba s kojom razgovaram u zadnjih devet, deset i više godina na ovakav način.

To je vrlo neobično.

Nemam nikakav doticaj s njima nit' me itko išta pita. Ja to ne bih bio, ali sad je nedavno, na primjer, objavljen javni natječaj za glavnog ravnatelja HRT-a i zamislite kako bih baš ja na takvom natječaju prošao sa svojim iskustvom, znanjima – osnovao sam jedan medij, radio u svima, i svih tih godina sam bio pred očima javnosti. Svi znaju da, na primjer, nisam ništa ukrao i sl. Ne bih nikada prošao upravo zbog *tih* karakteristika jer je njima stalo da se ne samo ja već čitav niz takvih ljudi ne afirmira, da se ljestvica ne digne. Kako je govorio **Matoš**, Hrvatska uvelike plaća cijenu Zagreba i njegova mentaliteta, ali ovo je grad iz kojega svatko može otići i svatko u njega doći dok se on pravi da to ne primjećuje. Tako i naša politika. Kome je ovdje stalo da se u nas afirmiraju ozbiljni, pametni i vrijedni?

Mislim da je to što nemate priliku svoje i znanje i iskustvo prenositi studentima veliki propust.

Dosad me za takvu vrst suradnje pitao samo profesor **Sead Alić**, ali tad nisam mogao na to odgovoriti jer sam bio zdravstveno loše. A nisam dosad imao priliku s nekim

ovako ozbiljno razgovarati, ne samo o svojoj karijeri nego i o novinarstvu i svemu supripadajućem. Novinare, moje kolege, zanimaju samo moj pas *shar pei* i gdje kupujem odijela jer je to ono što zanima publiku.

Ipak, još uvijek ima i onih koji su stručni i onih koje zanimaju i druge teme.

Nadamo se da će ih biti još i više, s takvom klinčadijom od koje danas mnogi odlaze u inozemstvo i, za razliku od moje generacije, imaju priliku završiti fakultet ovdje, magistrirati u Firenci, a doktorirati u Dublinu. To napokon izgleda renesansno pa sad konačno, kao **Ruđer Bošković**, mogu šetati po Europi osjećajući je kao svoju domovinu i ovdje pokupiti jedan jezik, a ondje drugi. Možda takvi klinци stvarno stvore drugačije društvo.

Trebamo raditi na tome da to održimo.

Nisam bacio koplje u trnje, ali ne mogu lagati da je sve dobro ili lijepo jer nije.

To svi vide, ali malo ljudi o tome promišlja.

Ljudi traže stereotip da bi se lišili napora mišljenja.

U pitanju nije samo mišljenje, već i emocije. Neke stvari možete, a neke ne možete podnijeti.

To sam i rekao, neke su istine neprihvatljive.

Izvori:

Galić, M. (ur.) (2016). *Leksikon radija i televizije*. Drugo izdanje. Zagreb: HRT i Ljevak.

Vukić, T. (2017). *Od novinara do novinarstva – Studija novinarskih vještina*. Pula-Zagreb: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Golden marketing-Tehnička knjiga.

Lektorirala: Majda Čolak, prof.

Prilog je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije u okviru projekta “Javni dijalog o akademskom obrazovanju novinara”, aktivnosti pridružene međunarodnom znanstvenom institucionalnom projektu “Visokoškolsko obrazovanje novinara u digitalnom okruženju” (HEJDE) Fakulteta za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

[cjeloživotno obrazovanje](#) [HRT](#) [novinari](#) [novinarske slobode](#)